

Observatoriulu ese de done ori in septemana, Mercuria si Sambat'a.

Pretiu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu VI.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressede de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 55.

— Sibiu, Mercuri 13/25 Iuliu. —

1883.

Abonamentu nou

la

„Observatoriulu“

pe semestrulu alu 2-lea din anulu alu VI-lea, carele se incepe din 1/13 Iuliu 1883 si ese regulatu de dōue-ori pe septemana.

Pretiu este insemnatu de asupra si alaturea cu titulu, adeca inlaintrulu monarchiei pe 6 luni 4 fl. v. a., pe 12 luni 8 fl. v. a. In Romani'a totu numai cu 8 fl. pe anu, daca se prenumera directu la post'a Romaniei. In afara de monarchia 11 franci pe 6 luni, 22 franci pe 12 luni.

Espeditiunea prin posta e cu atātu mai regulata, cu cātu liniile posteloru se inmultiescu pe fiacare anu in tōte regiunile si directiunile, spre mare comoditate a publiculu.

Ori-ce reclamatiune se se faca celu multu in optu dile, spre a se implini in regula.

Celu mai usioru modu a prenumera este prin mandate (asemnatiuni, blanquette) postali. Dara adresele se fia scrise exactu pe cuponulu blanquettei, in dosu. A se adressa de a dreptulu cātra redactiune: Sibiu, Piat'a mica 27.

Alte descoperiri din dieces'a gr.-cat. a Gherlei.

Este unu vechiu adeveru, cā totu reulu isi are si câte o parte a sa buna. Epistol'a dlui ministru Trefort cātra preas. sa dn. episcopu Joanu Szabo, a datu pressei unguresci ocaziune prea bine venita, cā se'si mai verse si a mii'a óra totu veninulu de vipera contra poporulu romanescu si contra cleruriloru; totuodata inse aceeași pressa dede pe fația unele planuri infernali, nu numai relative la nimicirea definitiva a nationalitatiei romanesci si la exterminarea limbei, prin urmare a culturei nōstre, dara s'au mai desvelitu si planulu de a desfiintia ritulu orientale din tōte bisericile greco-catolice unite. Acestea descoperiri asia precum se facura cu acēsta ocaziune, chiaru de cātra plasmuitorii (altii aru dice clocitorii) acelor planuri dracesci

Foisiór'a „Observatoriului“.

Evulu modernu.

(Urmare).

Dupa Kant au urmatu Fichte, Schelling, Hegel, Kause, Schleiermacher; cari fia cari isi au scól'a lor si sect'a lor. Dar intre acestea secte e o continua disputa si nu scimu candu se va nasce acelu filosofu, care se le impace pe tōte Semnu, cā filosof'a certa inea nu e intemeiata, ci ea mai multu se basédia pe hipotese, de cātu pe aserturi firme. Dar lupt'a científica intre scolile filosofice e buna, prin ea se lamuresce adeverulu si afirmamu, cā daca filosof'a va ajunge se fia certa si unica in tōta lumea, acēsta filosofia nu va fia alta, decâtu aceea care o a predatu Moisi si Christosu!

Se mai vedemu pe unulu!

Renumitu este intre filosofii pessimisti Artur Schopenhauer. In timpulu mai recentu scriptur'a lui Budh'a asiaticulu, a inceputu a se incuibá si in Europ'a si mai cu deosebire in Germani'a inviata prin Schopenhauer, filosofu pessimistu, nascutu la Dantzig in a. 1788, pe candu inca acea cetate apartinē Poloniei. Oplu celebru alu lui Schopenhauer a fostu: „Die Welt als Wille und Vorstellung“, in care condamna fōrte vieti'a sgomotōsa, recomandandu cu insistenta se fugimu de ea si se imbracisiamu vieti'a solitaria. Se intielege de sine cā atātu elu, cātu si sectorulu seu Hartmanu condamna casatori'a si famili'a. (E inimicu pentru in-suratiei.) De aci se pōte vedē pāna la ce gradu de misantropia ajunsese Schopenhauer! Dar oplu prin care elu fū recunoscutu de unu mare filosofu a fostu: „Parerga et Paralipomena“, in care are mai multe aforisme pentru vieti'a. Morí in a. 1860. (Vedi despre acestu filosofu mai multe in „Foisiór'a „Observatoriului“ din a. 1880!

Pe alti filosofi i mai lasamu si dorulu! . . .

Ajunge se notificamu cā rationalisti, materialisti, epicureisti, sensualisti, pessimisti, spiritisti si ateisti sunt mai in tōta Europ'a. (Dar in Americ'a?) In nici-o

sunt de mare pretiu pentru noi. Din acēsta cauza ministrulu Trefort merita recunoscinti'a nōstra, cāci luandu-se la cēta cu romanii si in specie cu ceilalti episcopi batjocoriti in publicu, a incuragiatu pe alte guri rele, cā se mai dea pe fația inca si alte planuri de nimicire. Sunt preste patru-dieci de ani, de candu acelea planuri clandestine erau cunoscute la mai multi romani cunoscatori de ómeni si patiti, pe aceia inse nui' credea nimeni, si mai sunt ómeni scurti de vedere, cari nu le credu nici acuma.

Dintre tōte diariile magiare câte au insultatu si continua a insulta, si din câte ne venira noue la mēna, celu mai nerusinat ni s'a parutu „Magyar Polgár“ din Clusiu, cu care apoi a rivalisatu asta-data „Budapesti Hirnap.“ Acestu diariu in suplementulu seu dela Nr. 170 publicā unu articlu titlatu: Episcopu si Ministru. In acesta, dupace lauda pe gubernu cā a cerutu dela monarchu decorarea episcopulu valachy catolicu (oláh Katholicus), ilu lauda si pe acesta cā pe unulu carele este bunu magiaru, apoi continua cu descoperiri, cu calumnii, cu in pertinentie, din care scōtemu pe acestea.

Episcopulu Szabo se silesce a contrabalantia dacoromanismulu fāra sgomotu; dara impregiurulu seu totulu este infectatu (spurcatu) si din seminarulu dela Gherl'a esu de o serie de ani popi atātu de reu simtitori, in cātu acestia corumpu (strica) tōta diecesea acea mare, cā se intinde din fruntariile Moldovei pāna departe in Ungari'a. Acestu lucru nu'lu simte nimeni mai bine cā episcopulu, care nu pōte intrina pe subordinatii sei (nem bir alantasaival.) Lui ii este greu a'i oprí si retiné incai dela demonstratiuni si agitatiuni, éra intru a turbura pe ascunsu poporulu, sunt maiestrii. Pe romanii din comitatele Maramurasiu si Satmaru iau stricatu popii esiti din seminarulu dela Gherl'a si transplantati acolo din Ardealu. Se scie prea bine cātu sunt de perdate districtele Bistritia si Nasaud; acelea dór'a nici nu se mai tinu de Ungari'a?

Este in natur'a lacuriloru, cā Joanu Szabo pusu in fruntea unei diecese atātu de corupte (ily elrontott püspöki megye élére) nu pōte face minuni la momentu; mai alesu cā elu si asia e omulu

pacii si principiulu seu este: Ap'a lina spala tiermurea*). Intr'aceea Szabo in comparatiune cu ceilalti episcopi valachi este celu mai bunu. Dara numai cu atātu nu se face trēba.

Este inse si gubernulu de vina, pentru cā fația cu episcopii nu e destulu de riguros, nu se ocupa de lucrurile ce se intempla in tinuturi si mai alesu in Transilvani'a intre poporu, si nesuintiele patriotice nu le ajuta de ajunsu.

Trefort (ministrulu culteloru) n'are bani, éra Szapáry (ministrulu finantieloru) nu'i dà bani. Daca episcopulu si ministrulu voru da man'a, potu se faca fōrte multu. Episcopulu isi cunōsce diecesea; elu scie unde trebue si pōte se strabata. Aici ministrulu pōte se ridice scōle de statu, cā de acestea e cea mai mare lipsa, pentru-cā cu acelea se pōta nimici intunecimea nationalitatiei. Dincōce ministrulu pōte se midiolocēsa óresicarea ajutoriu pentru biserici si cu acēsta se indatorede (se robēsa) pe popi. Pe unde se afla mosii de ale statulu, paduri, mine (bai), statulu isi pōte castiga patronatu pe care se'lu exercitedie (adeca statulu se denumēsa pe popi), si apoi unde statulu cā patronu va denumi pe popi si le va plati simbri'a (cā la cocisi), acolo elu este domnu in biserica romanēsa preste totu in timpulu celu mai scurtu.

Patronatulu regescu pe unde se afla, este noroculu celu mai mare. Erariulu inse, adeca ministrulu finantieloru si alu dominieloru statulu, cari administra mosiile si padurile, considera patronatulu cā o sarcina de care aru voi se scape. Ei nu se sciu folosi de arm'a ce li s'a datu in mana. In Marmati'a si in Transilvani'a statulu are dominii multe, paduri si mine, si se mai afla biserici nenumerate, ai caroru popi si dascali tragu ceva venitu dela stau, sau cā statu sub patronatu. Unu ministeriu desteptu ar potea face multu cu midiulōce de acestea; la noi inse (la unguri) acea potere se perde nefolosita, pentru-cā erariulu considera drepturile numai cā sarcina si le executa prin vreunu silvicultoru sau directoru de montanistica

*) Nu numai o spala, ci o sapa si o surpa, dupa care riulu ia alta directiune, dara nu totudeauna pe unde vrea de ex. tirani'a. Red Obs.

parte a Europei nu sunt asia de multi cā in occidentele Europei. Eruditii sunt de parere, cā cu cātu unu poporu e mai cultu, cu atātu a ajunsu mai multu in domeniulu ratiunii sale, de óre-ce elu desbracandu-se de prejudetiele si vorbele babesci, incepe a scrutá cauzele a priori, ale fiacarui lucru si fenomenu. Estumodu elu incepe a face servitiu cu ratiunea, carea firesce prin exercitiu (dupa Darwin si progresistii rationali) capeta potere; asia éta omulu — rationalistu si in urma — ateistu! . . .

Noi vomu camu combate acēsta nitielu! —

Amu poté premita, cā fiindu occidentalii culti, de aceea rationalismulu e in mai mare cuantitate si mesura pe acolo, pe la dloru; pe candu in oriente rationalismulu mai ca nice nu e reprezentatu prin vreo scōla anumita, in aceste timpu.

Dar aci dāmu de unu nodu gordianu, cāci nu ne potemu esplicá caus'a, pentru ce o mare parte, mai parte cea mai mare a occidentaliloru e religiōsa si cu credinti'a in Ddiu si in acēsta mare parte religiōsa sunt filosofi, literati, artisti, aristocrati si ómeni culti? Pentru ce patri'a lui Voltaire e cea mai catolica? . . . Ce se fia caus'a? . . . Éta! — — — Se scōla un individuu cu doctrine nōue si acesta face o misicare in lumea psichica individuale. O schintea mica, aprinde focu mare; dice Romanulu. Se scōla unu filosofu singuru singurelu, si preste cātiva ani elu isi arc — scól'a sa, adeptii si sectatorii sei! — Elu móre, discipulii lui propaga teori'a si invetiatur'a lui, intocmai precum propagara apostolii invetiatur'a lui Christosu. Si apoi cine ne va garantá cā ateismulu, panteismulu, deismulu, francmasonerismulu etc.; nu procedu dela unu singuru omu, fia acela Democritu ori Aristotele, fia Baconu ori Voltaire, fia Spinozza ori Mendelssohn! Si nici odata nu a devenitu lumea asia de iubitoare pentru principia nōue, cā acum in evulu modernu si in luminatulu nostru seculu. Ea este mai aplicata a aderá unoru doctrine filosofice rabulistiche, de cātu niscaroru teorii proceditōre dia adeverulu eternu. Ce e mai multu, astadi, celu ce are ocaziunea de a esprimá in vreo societate: „Eu sum ateistu, eu

sunt rationalistu“, se afla bine si se tine mandru, falosu. Sum unii, cari de si in suflétulu loru credu in Ddiu, totusi cā ei se trēca vedi dōmne, de moderni si invetiati, nu se genédia a dice: „Eu nu credu in nimicu! Ce Ddiu? . . . Natur'a e Ddiu! etc.

Altii, in biserica se arata fōrte indiferenti, ridu de celi pe cari i vedu rogandu-se, o facu inse numai din motivulu cā ei se trēca vedi ómeni culti si moderni. Éta dara, preste totu, cultur'a evulu si a secului nostru! . . . Fia'i trista a Europei a demonstratu in de ajunsu, ce cultura e in dio'a de adi! Etichetele, complimintele, ospitalitatile, onorile sunt numai faciarite. Nu procedu din suflétu, nu din ānima, ci numai din cupiditatea egoistica sbeuta in omu din cultur'a secului presente. Evulu modernu si seculu XIX e intocmai cā o femeia cu sinu fermecatoriu si rapitoriu, dar bagandu-ti man'a in sinu, simti acolo o vipera cu limbi de focu! . . .

Erá se uitamu a vorbi ceva despre Darwinismu!

E sciutu, cā geologii si naturalistii cei mai multi basédia formatiunea omulu pe evolutiune, metamorfosare si selectiune, dupa cum a opinatu (dar n'a chiaru demonstratu) Darwin. Adeca omulu prin evolutiune si selectiune (alegere) au ajunsu dela form'a cea mai infima si simpla organica, pāna la cea mai perfecta, pāna la — omu! Si acēsta prin transformarea successiva de serii si spetii organice. Ei, basati pe paleontologia si geognosia demonstra, cā inceputulu vietií vivifice et organice a fostu cātu se pōte de miseru. Ei sustinu, cā odata, de multu, a fostu dōue materii; un'a bruta si alt'a organica. Ci, intre acestea dōue materii au fostu substantie intermediare organice, in cari s'au aflatu celule mici si simple. Aci, in acestea celule s'au aflatu germenii, cari au produsu animalele cele mai nedevoltate si inferiori.

Insa, dupa hipotes'a lor, cā materi'a se afla in lupta necurmata (de unde pōte cā emana lupt'a lui Darwin pentru esistentia); éra prin lupt'a merge inainte pāna la unu punctu óre-care, ei au opinatu cā si materi'a organica s'a desvoltatu prin lupta. Adeca

care totdeauna se bursuca, dacă trebuie se dea la popa vreun stangin de lemne, vreo douăzeci florini sau două cara de fenu.

În Marmati'a ministrului finanțelor pecatuesce înaintea lui Ddieu și a patriei cu aceea, că vrea se i se rescumpere toate drepturile sale de patronat și elu se renunță la drepturile erariului (statului); voiesce adeva că vreo sută de biserică rutene și valache se fia emancipate. Această faptă egoistică și biurocratică va trage după sine urmări foarte rele pentru noi (magiarii). Dacă ministrului de finanțe iar pasă de scopurile naționale magiare, noi (magiari) amu sta cu totul altminterea în domeniile statului.

Toate patronatele și veniturile bisericesci se se concentrează în mâinile ministrului de culte și instructiune închiindu-se unu computu cu ministeriul finanțelor. Sub această condiție speșele de patronat, salarii și alte ajutoare date bisericilor și persoanelor bisericesci dela stat aru deveni unu drept politic și unelță în mâinile statului și în ale naționalității magiare. Atunci Trefort va fi în stare se lucre în fiscalități cu toată energi'a pentru magiarizare. Ministrii se nu mai facă din o cauză mare cumu este această proces de canapea, se nu rivalizează unii cu alții întru concentrarea puterii, făcând în mâinile sale. Ei sunt domni mari, dară oameni slabi etc."

Acestea dară sunt măsurile despotice recomandate de „Budapesti Hirlap“ pentru nimicirea nu numai a naționalității românești, dară fii foarte siguri, și pentru desființarea bisericii greco-catolice românești. Pentru noi unii, cari urmarim calile magiarismului și ale catolicismului specific magiaru tocma de ani cincideci, de când se făcuse o încercare de a se desființa și episcopi'a de atunci a Blasiului și a se încorpora la cea romano-catholică de Alb'a-Jul'i'a, toate acelea planuri misielesci desvelite în susu citatulu diariu, nu mai erau nici-unu secretu. Din contra noi amu ști se le întregim și cu altele, dora și mai infame, prin care adeva se încerca se degrade religiunea, biseric'a, moralitatea publică și privată de unelță abiectă a fanatismului de magiarizare. Fia înse de ajuns a mai adăoga acilea înca numai unu mișlocu infam aplicatu totdeauna în restimpu de aproape două sute de ani, dară dela 1850 și mai virtuos dela 1868 forțiatu și acceleratu cumu amu dice cu putere de vaporu, era acela este: Semenare cu ambele mâini pline de zizania între asia numitii uniți și neuniți; îngrijirea neadormită înca din seminarie, că sub pretextu de apararea dogmelor, se se incuibe ura și despretiu între preotimea românească de două confesiuni. Și întru adevăru ucigășii naționalității românești au și reusitu pe această cale, că se'si afe unelte brutte și stupide chiaru între romani, într'unu număr de necreditu, nu în pro-

formele organice cele mai neperfecte transformându-se neîncetatu prin lupt'a materiei, au luat din ce în ce forme mai perfecte. Asia dacă te vei lua după paleontologi'a lor, omulu dela începutu nu a fostu omu, ci elu a fostu numai unu infusoriu, carele face lini'a de trecere dela animale la plante; sau că elu, omulu a fostu unu burete!... Si că din acestu infusoriu ori din burete s'a făcutu unu altulu, ci cu unu grad mai perfectu, de câtu antecedentele seu; și estumodu prin evoluție din infusoriu s'a făcutu omu. (Ecce homo!).

Sunt unii filosofi naturalisti profeti, cari afirma că omulu, înca nu a ajunsu la deplină dezvoltare; elu trebuie se'si ajunga apogeulu și maximulu dezvoltării sale; era de aci apoi, se va întorče érași în dereptu până la infusoriu, sau până la o simplă celulă. Aci ne vine în minte o poveste ce o amu auditu dela o baba, carea ne spunea cu insistență, că pe când voru fi oamenii asia de mici că se încapa 12 într'unu cuptoriu de pâne, si se imblătesca, atunci va fi capetulu lumii. Ne prinde mirarea de acea baba, cum convine de minune cu învătării evului modernu!

Pe la începutulu secolului nostru unii barbati că Lamarck, Erasme și apoi Darwin (Charls Darwin) au fostu propagatorii și alimentatorii susu disloru idei. Darwin, în opulu seu: „Origin of species hy“ espunendu teori'a evoluției, apoi pe ceea a selecției și alegației speciilor a solidificatu ideile concepute mai dinainte. Elu întemeia „Darwinismulu“. Elu a susținutu cum omulu în vreo epocă acomodată — cândva — s'a produsu din moima; mai cu sēma prin alegație, împreunându-se moimele cele mai frumoșe și mai dezvoltate la olaltă și estumodu generandu în urma pe omu. Această doctrină, de si nu e parintele ei întru toate Darwin, de orece această doctrină se considera că o parte din evoluția universală, totuși ea până astăzi poartă numele lui Darwin. Și multu reu a produsu această în lume; și multu lucru și placere a datu fiziologilor materialisti de astăzi. Unu savantu, contemporanu cu Darwin a disu: „Ea condamnă pe ființa umană a se face ea singură cu voi'a moima, tintariu; ea condamnă pe omu a își vedē pe strabunii sei, dela cari se trage făcēdu schime pe la comedii!“

(Va urmă.)

prilu poporu, ci tocma în clasele superioare ale societății românești, între persoane, pe care dacă nu leai cunosc bine, judecându pe deasupra, ai stă se juri că au esitu din școl'a lui Voltaire, cândă aceia tocma din contra, nu sunt nici mai multu nici mai puțin decātu nisece bigoti remasi prosti și hebeuci din natur'a și din creșterea lor, cari înca totu mai credu, că dacă voru intră în vreo biserică de alta confesiune, patruzeci de zile se departa angerulu pazitoriu de langa ei, era dacă voru mancă din acelasi blidu cu vreun heterodoxu, se spurca în sufletulu lor; era dacă cumva nu sunt bigoti, apoi sunt farisei fatiari și egoisti de prim'a calitate, multu mai periculoși decātu bigotii. În aceste două clase de oameni tirani'a își aflase totdeauna pe uneltele sale depravate, prin care au lucratu, mai lucra și până în d'ia de astăzi spre exterminarea naționalității românești din țările acestea. Se facu concessiuni și favoruri religiunii și confesiunii cu condiție că pentru acelea se tiranizează naționalitatea noastră că victimă de înjunghiatu pe butuculu macelarilor. Bigotii mai credu și astăzi, că si în epoc'a de față naționalitatea pōte fi salvată numai cu ajutoriulu confesiunii religiōse. Credința desiertă și fatalistică este această. Cu totul altele sunt mișlocele și armele acelea, cu care se apara cu bunu rezultat naționalitatea, pe acestea înse bigotii nu le cunosc. Fariseii și saduceii? Acestora le pasa numai de burt'a lor. Dară se ne întorcemu la mișliile din „BP. Hirlap.“

(Va urmă.)

Press'a ungurească și România.

(Urmare.)

Amu promis de capulu loculu că, întreprindēdu campani'a contra calomniilor și atacurilor diarelor ungurești, nu numai că nu vomu insulta pe nimeni, dar ne vomu feri d'a face macaru aprecieri care se nu fie basate pe fapte pozitive și necontestabile. Foile ungurești au începutu unu adevăratu resbelu contra noastră; lupt'a lor înse nu este corectă, fiindu că motivele ce ele pretextă sunt neîntemeiate, și armele pe care le întrebuintă sunt neale, neonest, consistendu exclusiv în calomniile din cele mai nedemne, în atacuri și insulte din cele mai triviale.

Si pe când ungurii observa față cu noi o atitudine asia de ostilă, au pretințiu că noi se i iubim, se avemu încredere într'iusii, ceea ce e mai ridicol, se i luam de exemplu în toate afacerile și miscările noastre.

Astu-felu „Pester Lloyd“ de Duminic'a trecută după-ce reproduce neadeverurile și insultele pe care le-am semnalatu ieri, trece asupra armatei, plângēdu-se că de si suntemu mai aproape de Austri'a, totuși amu adoptatu uniform'a franceză, fară a cumpără macaru unu nasture ungurescu,*) asemenea ne critica, fiindu-că multi din romani trimiți pe fii lor se studieze în Franti'a, în locu se i trimetia la Budapeșt'a sau la Presburg că se invetie ungurește. Si pe când arata că românii își cresc și instruesc copii în țara cea mai civilizată, cea mai luminată, fōi'a oficiōsă maghiară se încerca a critica educati'a junimei noastre, descriindu-o cu culorile cele mai negre, o contradicere cumu nu se pōte mai grosolană.

Amu vediatu adesea-ori unguri nobili, introdusi în casele unor simpli comercianti romani, unde au ramas incantati de eleganti'a, curatien'i și ordinea ce domnia, marturisindu că sunt coprinși de cea mai mare surprindere, că-ci astu-felu de lucruri nu le-au vediatu de câtu numai la magnatii lor cei mari.

Faimosulu corespondentu susține în scrierea sa, că vizitii, chelneri și meseriasi din București sunt totu unguri, că si în Budapeșt'a și în Germani'a si că în capital'a României nu ecista nici o pravalie nici unu otelu, unde se nu se întelēga limb'a ungara dar din nenorocire, ungurulu este aci puțin respectatu,**) și când suferă vre unu prejudiciu, contra caru reclama, sau când vrea se întreprinza ceva pentru care îi trebuie mijlocirea consulului, elu renunță mai bine la procesu și la proiectulu lui, că-ci o amenințare cu intervențiunea consulatulu austro-ungaru se asculta aci cu aceeași ilaritate, cu

*) Da, fară îndoie, pentru-că coloni'a jidovăscă de preste cincideci de mii suflete din BPeșt'a se castiga ^{100/100} la toate obiectele câte trebuie unei armate, era la crisa se o lase în cea mai mare strimțore.

**) din cauză că se alege foarte multi betivi, escesivi, bataiosi, tocma că în Clusiu, în M.-Osiorheiu etc.

care birjarii din Budapeșt'a ar răspunde la o amenințare cu numele capitanulu superioru alu orașulu Thais (Prefectu poliției).

Cele de mai sus sunt propriile cuvinte ale faimosulu corespondentu, după fantasiile caruia unguri au coplesit totu București și limb'a principală a capitalei ar fi cea ungurească; dar cu toate acestea, justiția țerei îi prigonesce și autoritățile române sunt atât de insolente, în câtu nu voiesc se execute ordinele consululu austro-maghiaru. (!).

Faimosulu corespondentu, plimbându-se prin capital'a Bucureștilor, a aflatu că cinci voinici secui ședēdu într'o carciună și vorbindu ungurește s'au pomenit cu 21 studenți romani, care béu și densii acolo luându-se la cërta cu secui; dar fii viteji dela Csik-Szereda au știut se i respingă cu loviturile lor. În urm'a acestei întâmplări ungurii fură adusi înaintea primariulu (șiere), care fară a îi supune unu interogatoriu, i-au aruncatu în arestu.

Acestu întresant episodul l'au aflatu faimosulu nostru corespondentu dela unu birjaru, care si-au exprimat dorința d'a scăpa câtu mai curendu din această țară.

Se vede că numai cu birjari sta în relații ilustru corespondentu.

După această corespondentulu se plânge că ungurulu suferă în Români'a cum suferă ovreiu în Ungari'a, și cu toate acestea Bucureștii au fostu vatr'a clocei antisemitismulu, că-ci eră unu timp cându românii înnecau pe ovrei în Dambovit'a. Si numai d'aci ur'a omenesca a saritu în Germani'a.

Oprindu-ne aci, atragemu atenția cititoriloru că ținemu la dispoziția ori-cui originalele acestor producțiuni, că-ci multora pōte se le vie greu d'a crede că într'o fōi'a că „Pester Lloyd“ se se publice astu-felu de insanități și minciuni grosolane.*)

Pentru ce sateanulu sta mai multu la cărciumă?

S'a disu că, curatien'i locuintei lucrăza d'a dreptulu asupra corpulu și a sufletulu nostru. Într'o locuință curată si bine împodobită, noi ne simțim mai veseli, mai vioi, mai inteligenți; suntemu mulțumiti în noi însine, simțim o demnitate și o mandrie oarecare; ne place a sta mai multu în casa si avemu ambițiunea se fimu și de alții vizitati. Dar într'unu bordei infectat plin de fum și de umezēla, întunecosu, reu făcutu și pururea puturos și murdaru, par' că ne simțim umiliți, lenevoși; abia vorbim și ne miscam, neconținu ne simțim tristi și timpiti; gata pe cërta, nemulțumiti sufletește: predispuși la crădime și la fapte rele, simțim saracie și bōlele ce ne înconjură vedem, că uritulu și copii multi ne alungă afara: în câtu te întorci nu e de câtu fum, răcēla, întunerecu, desordine și nici unu locusioru câtu de micu spre odihn'a corpulu zdrobitu de munca!

Cum n'ar fugi satēnulu de acestu cuib de miserie, unde 'lu apuca fiori cându intra? Se duce și elu sermanulu la carciună unde mai gaseste cativa tovarasi de suferință; acolo prin beutura, uita necazurile, scapa de desgustu ce l'a coprinșu pasindu pragulu bordeiulu, ori colibei sale.

Munc'a lui aspră, puțin spornică, espusa la capritiile timpulu! dădiile si sarcinile publice pe de o parte; greutățile familiei pe de alta, toate trebuind se le impace numai cu brăție, că-ci, alte meserii, alte mijloce, altu capitalu n'are, éta greutăți care 'lu aduc în desnadăduire; adesea ori ilu face a uita morala, familie, totu, si se apuca de betie, de hotie etc. se îi damu cultura, dar se îi damu mijloce de traiu; se staruim a își face o locuință curată, si potrivită numerulu membriloru familiei sale. Se îi vorbim la întruniri publice de economi'a domestică si de bunu traiu. Satenii cari, sunt puțin luminati și dispun de ceva avere materială a mai fostu si ei în câte o casă boerăscă, nu se duc la carciună de câtu rar, si atunci pentru interesulu lor economicu, unde gaseste pe satenii saraci a îi tocni la lucru. Casele acestora dovedesc mai multa îngrijire și unu gustu deosebitu.

(Tieranu).

Din Ungari'a.

Până în 21 Iuliu în o parte mare a Ungariei s'a si terminatu secerisulu, apoi s'au si făcutu îndată mai multe probe, din care se se cunoscă rezultatulu; din toate acelea înse până acumu ese o recolta de mișlocu, era în unele ținuturi și mai puțină.

*) În adevăru minciuni adunate din gurile lapa-daturiloru din Secuime. Red. „Obs.“

Asia poporul totu va avea ce se manance, ii va lipsi inse prisosulu din care se si póta platí datoriile vechi. In septeman'a acésta secerisiulu va fi terminatu si secerisulu cerealielor mai tardii; asia acumu nu mai avemu lipsa de raporturile intardiate de pe la 1—2 Iuliu. Dupa trieratul spicóseloru se voru ficsá pretiurile din nou. In unele parti secet'a este fórte mare in càtu la ogorire se frangu ferele dela aratru. Pe la Arad, Beeskerek si Oroszháza, Nyiregyháza adeca in unele tinuturi ale Tisei a ploatu in 16—17 Iuliu fórte bine. In Aradulu nou (la Murasiu) in 17 Iuliu s'a si adusu grau nou pretiulu 9'50, 9'80 cr.

Instalatiunea unui episcopu ruténu. Episcopu alu ruteniloru gr.-cat. la Eperjes fusese Nicolae Tóth, fiulu unui cantaretu romanescu. Episcopulu Tóth erá cu totulu devotatu sistemii actuale si unu prea zelosu propagandistu alu magiarismului intre bietii ruteni saraci, golani, storsi pana la meduva de jidovi si de alti ciocoi rapitori, de aceea magiarii l'au si gelitu. Elu si tragea o subventiune grósa din fondulu de dispositiune, mai virtuosu cà si sub elu se radeau barbile popiloru, cà se nu semene cu popii muscalesci. In loculu lui Tóth fu denumitu episcopu la Eperjes dr. theol. Joanu Vályi, carele si fu instalatu in 15 Iuliu cu pompa extraordinaria, firesce cu scopu invederatu cà se inpuina si se insuffle respectu càtu se póte mai mare la nefericitii ruteni de tóte clasele. La statiune esitu-iau inainte in 14, senatulu municipale si tóte celelalte corporatiuni. In 15 dupa instalatiune s'a datu unu ospetiu la 270 persóne, cu care ocaziune episcopulu a ridicatu mai multe toasté, pentru pap'a, pentru rege si regina, pentru gubérne, primaté, capitulu, municipalitate, adeca vreo siese pachare. De aci urma o alta serie lunga de toasté, care de care mai bogata de frase, cu de care in Ungaria se dà asaltu uneore chiaru si asupra Ceriului, cà si cumu aru voi a imita pe Titani din mithologia. Tatalu episcopului este protopopu.

Unu invetiatoriu si fratii sei banditi si asasini. Inca la 14 Sept. 1880 unu bietu de cocisiu anume Alex. Varga care ducea posta dela statiunea calei ferate fu impuscatu aprópe de Mezótur in càtu remase mortu, éra gendarmului G. Orbán care 'lu in sočia unu glontiu ii rupse man'a drépta; acesta inse cunoscú in banditi pe Emericu Hegyi docente la scóla si pe frate seu Sigismund Hegyi, cari au si fostu arestati indata. Din investigatiune a esitu, cà si alu treilea frate Caspar Hegyi sciuse bine de acea hotia de drumu, cumu si cà unulu din frati Sigismund mai atacara post'a si in 1875, éra in 1872 furase dela alta posta o traista cu 20 fl., éra frate seu dascalulu sparsese o cassa erariala la Devabánya. Cercetarea a decursu fórte indelungatu si sententi'a in a trei'a instantia se aduse abia in 17 Iuliu cu care se confirmara sententiele celoru doue instantie, care suna: Temnitia grea (reclusiune) pe tóta viéti'a. Pe altii ii spendiura pentru crime cá acestea si mai totudeauna pentru atacare de posta impreunata cu omoru.

Din Austri'a.

Dela Vien'a avemu din 17 Iuliu o scire prea batetória la ochi. Este mai multu de unu anu, cà locuitorii capitalei imperiale se ocupasera cu planulu de a serbá cu mare pompa aniversari'a de ani doue sute, adeca dela 1683 candu armat'a turcésca impresurase a dou'a óra Vien'a, dara in fine au fostu batuta si aprópe nimicita cu ajutoriulu armat'i polóne. Se alese o comisiune si se luasera mai multe mesuri preparative, a caroru executare érá de coste bani multi. Timpulu se apropiá, trebuea a se luá inca si alte mesuri. Candu colo comisiunea ese cu reportulu seu, in care 'si dà parerea cà acea capitala se nu serbedie nicidecum acea aniversaria. Adunarea municipala a Vienei in siedinti'a sa din 17 Iuliu apróba opiniunea comisiunei si o preface in conclusulu seu. Asia austriacii nu voru tinea nici serbatóre poporana nici alte festivitati in memori'a liberarei Vienei, si tóta festivitatea va stá numai intr'o productiune grandiósa de cantari, care se va executá in Prater.

Lumea se intréba care se fia adeverat'a cauza a revocarei acelei festivitati relative la unulu din cele mai mari evenimente istorice nu numai pentru monarchi'a casei Habsburg, ci pentru tóta Europ'a; cà-ci dupa ce turcii prefacusera parte mare a Ungariei in pasíalicuri si in Bud'a siedea gubérnu curatu turcescu, daca ei ar fi mai aruncatu si crucile dela biseric'a St. Stefanu din Vien'a si aru fi inaltiatu in loculu loru s e m i l u n ' a si aru fi

ajunsu domni preste tóte provinciile austriace, Europ'a intréga erá se ia cu totulu alta faciá, càtu ceriulu de pamentu diferitóre de aceea ce se vede astadi; in locu de sunetulu clopotelor ai audi din turnurile cristiane prefacute in minarette cu galerii, strigandu hogialii (cantaretii) la órele anumite: Allah e Allah si Mohamed e profetulu seu, apoi cantandu sau mai bine sbierandu rugatiuni in manier'a araba cunoscuta si dela psaltii grecesci imitatori ai hogaliloru.

Unii sunt de parere, cà festivitatea din Vien'a s'ar fi sistatu in urmarea unui semnu datu dela unu locu mai inaltu, din crutiare càtra turci. 'Altii credu cà ar fi intervenitu o cestiune de etichetta, de buna cuviintia intre germanii odiniór'a ajutorati si scapati si intre poloni, ai caroru protoparinti au alergatu cà se'i scape cu versarea sangelui loru. Mai este si alta opiniune, cà adeca germanii amariti in sufletele loru din caus'a cechiloru, poloniloru si sloveniloru ajutati de càtra gubérnulu actuale, nu voru se audea de nici-o festivitate si de nici-o bucuria publica; cu alte cuvente: o demonstratiune politica. Fia si asia; abia le voru mai remanea banii la mii de ómeni in puna si altii mai multi nu voru tocii pietrile pavagiului alergandu pe strade cu dio'a intréga.

— Maiestatea Sa imperatulu petrecú dilele din urma in provinci'a slovéna Carinti'a (Krain, Ukraina), alu carei poporu se póta cu supunerea homagiala si cuviintia.

— Nonagenariulu imperatu Wilhelm veni éra la baile de Gastein, unde convine in fiecare anu cu monarchulu nostru.

— Numeratur'a poporului in Egiptu. Anglii pare cà au prevediutu venirea cholerei preste Egiptu, cà-ci inca din anulu trecut au pretinsu dela gubérnulu egipténu, cà se ia tóte mesurile pentru numerarea locuitoriloru din acelu viceregatu. Acea numerare s'a si terminatu cu puçinu inainte de a omori cholera si s'au aflu 6.798,200 locuitori, din carii 3.393,918 de sexu barbatescu si 3.404,312 de celu femeiescu, adeca si in Egiptu ceva mai multe femei. In comunele urbane mai mari numerulu locuitoriloru este: Capital'a Cairo 368,108, Alexandria cu tóte suburbie sale 208,775, Port-Said 16,560, Suez 10,913, Tanta 33,725, Damietta 33,046, Rosetta 16,671, Mansurah 26,784, Zagazig 19,046. Acum in biuroulu statisticu se lucra la gruparea cifreloru din tóte punctele-de vedere, clasificandu-se locuitorii dupa limba si natiuni, religiune, professiuni etc. Acum abia se va aflá si numerulu europeniloru colonisati din diverse tieri in Egiptu.

— Caldurile in Americ'a de nordu. Avuramu si in Europ'a, chiaru si in tierile locuite de romani câteva dile cu calduri africane, dupa care urmara dintru odata altele reci, din cauza cà in Carpati a ninsu chiaru si in lun'a lui Cup-toriu (Iuliu). Dara ceea ce se scrie despre caldurile din Americ'a septentrionala suna cà fabula si cà minune de necreditu. Anume din urbea cea fórte impoporata New-York se dice cà acolo pe la 7 Iuliu ferbintiél'a ajunsese la 97 graduri Fahrenheit.*) S'au bolnavitu de caldura fórte multi ómeni, éra dintre prunci au moritu 370. In urmatóriele doue dile acelasu termometru au ajunsu la 100 graduri; au cadiutu morti de sagét'a sórelui éra si mai multi baiati in New-York, Philadelphia. Brooklyn, Jersey s. a. Indata apoi urmara dile reci cà si pe la noi, in càtu ómenii suferiau prea bine vestimente mai gróse pe corpulu loru. Trebue se fia ómeni deplinu sanetosi toti acei ómeni, cari potu remané totu sanetosi ori ori-candu temperatur'a aerului se schimba asia rapede din ferbinte in rece.

— (Furiile jocului in carti). Pana la ce mesura domnesce acésta patima la popóra, avemu unu exemplu mai nou dela intielépt'a si moderat'a natiune germana. Se afla adeca din statistic'a comerciala a Germaniei, cà pe teritoriulu acelei monarchii intr'unu singuru anu 1882 s'au vendutu 3 milióne si 121,846 parechi de carti. Nici-unu cartiaru (cartoforu) nu jóca singuru, ci cu altii. Se luamu, unu terminu de midiulocu, punendu numai câte patru persóne la unu jocu. Càti ómeni voru fi jocandu la carti in Germani'a? Se presupunemu, cà din toti aceia numai a diecea parte jóca la hasardu (la norocu) cu atáta pasiune, in càtu prea adesea isi punu la carti nu numai banii, ci totu ce mai au, averi mobile si mosii, pana si caciul'a din capu; se aflamu apoi càti isi mai iau

*) Trei termometre sunt usitate. Fahrenheit se imparte in 120 de graduri; Celsius in 100, Reaumur numai in 80 pana la gradulu in care ap'a incepe se férbá.

si viéti'a din desperatiune, éra altii fura, insiéla, omóra, pentru-cá dupa aceea se putrediesca in temnitia sau se ajunga si in furci.

Acestea in Germani'a, dara inca in tóta Europ'a, in Americ'a si in alte parti ale lumei. Pana si popórale selbatece au invetiatu se jóce la hasard. Apoi se te mai miri de turbarea cartieriloru din tierile nóstre, dela Clusiu, din Secuime, din Budapest'a, Dobritinu si de preste totu; dela Bucuresci, Brail'a, Galati etc.

Din Romani'a.

— In dio'a de 19 Iuliu 1883, la órele 2 p. m., a cadiutu pe teritoriulu comunei Ganesci, judetiulu Covurlui, o plóe torentiala insotita de grindina si, impinsa fiindu de unu virteju, a distrusu cu deseversire cá 150 falci grau, orzu si secara, si in deosebi 117 vii, care numera 65 pogóne.*)

— In dio'a de 19 Iuliu 1883, spre séra, a cadiutu in comun'a Cavadinesci, judetiulu Covurlui, o plóe torentiala cu grindina, distrugendu cu deseversire aproximativu cá 112 falci grâu, 35 falci secara, 25 falci orsu si 14 pogóne vii.

— Din lipsa de concurenti neputendu-se tine licitatiune atatu la ministru càtu si la prefectur'a judetiului Tulcea in dio'a de 27 Maiu 1883, pentru darea in antreprisa a construierei din nou a unei biserici din orasiulu Sulina, se publica o noua licitare pentru dio'a de 15 Iuliu 1883, dupa divisulu si caetulu de sarcine, inseratu in „Monit. oficialu“ Nr. 183 din anulu espiratu.

Nr. 8.447. 5 1883, Iuliu 27.

— Pentru ocuparea in modu provisoriu a catedreloru gimnasiului din Dorohoiu, intretinutu de comuna si subventionatu de ministru, se publica concursu pe di'a de 1 Octobru 1883.

Concursurile se voru tine la universitatea din Jasi, in conformitate cu prescriptiunile legi si regulamentului de concursuri din 1879.

Titlurile si conditionile pentru admissiunea la concursu sunt cele fixate de lege.

Pentru catedr'a de religiune in concursulu se va tine la seminarulu Socol'a; éra aspirantii trebue se fia absolventi ai seminarului de gradulu II.

Program'a concursului pentru religiune este cea publicata in „Monitorulu oficialu“ Nr. 265 din Februaru 1882.

Aspirantii se voru inscrie la ministru cu celu puçinu 8 zile inainte de terminulu concursului.

Nr. 8.144. (11) 1883, Iuliu 21.

— Cassandu-se concursulu tinutu la Jasi, in Februaru 1883, pentru postulu de maestra florista dela scól'a profesionala de fete a statului din Jasi, ministerulu deschide unu nou concursu pentru acestu postu pe dio'a de 10 Octobru 1883.

Concursulu se va tine in localulu scólei profesionale dela St. Sava din Jasi.

Aspirantele, spre a fi admesse la concursu, trebue se se inscrie la ministru cu celu puçinu 8 zile inainte de terminulu concursului, si se presinte juriului o diploma sau unu certificat prin care se se constate, cà a invetiatu in veri-o scóla profesionala sau in veri-unu atelieru mare din strainitate art'a fabricatiunei floriloru artificiale.

Concursulu se va face asupra fabricarei de flori, buchete, girlande din panzeturi, atlasu, catifele, etc., dupa indicatiunile juriulu, fara modele.

Nr. 8.515. 15 1883, Iuliu 28.

— Neputendu-se ocupá in modu provisoriu, conformu legi, catedra de dreptulu penalu cu procedurile civila si penala dela facultatea juridica din Jasi, ministerulu deschide din nou concursu pentru acésta catedra pe dio'a de 15 Octobru 1883.

Concursulu se va tine inaintea juriului esaminatoru ce se va institui, in conformitate cu prescriptiunile legi de instructiune, la universitatea din Bucuresci.

Nr. 7.521 (7 II) 1883, Iuliu 8.

— In judetiulu Prahova:

La comun'a Corlatesci, in dio'a de 20 Iuliu, cadiendu o plóe cu grindina, a distrusu cu deseversire semenaturile din raionulu acelei comune.

La comun'a Bradi, in dilele de 10 si 20 Iuliu, a cadiutu o plóe cu grindina, distrugendu semenaturile din campu, mai cu séma porumbulu.

La comun'a Tergusioru-Vechiu, in dilele de 17 si 19 Iuliu, cadiendu o plóe torentiala cu grindina, a calcatu tóte semenaturile; éra porumbulu l'a distrusu.

La comun'a Tatarani, totu in aceiasi di, grindin'a fiindu mai cu repediciune si mai mare a dis-

*) 1 falce este camu 2 pogóne.

trusu toate semenaturile si pomii de prin gradinele locuitorilor; asemenea si la campu catu tine raionulu acelei comune, a distrusu 60 pogone grau, 40 pogone orzu, 20 pogone ovesu, 200 pogone porumbu, 50 pogone gradinarie cu legume, 100 pogone livedi fenetia, 70 pogone padure lastari si alte rasadiri cu semintie, cauzandu o paguba aproape 20,000 lei.

La comun'a Uralti, in dio'a de 23 Juniu, a cadiutu o ploie torentiala cu grindina si a distrusu a trei'a parte din viile din catunele Valea-Nucetului si Valea-Petrei.

La comun'a Campina, in dio'a de 24 Juniu, cadiendu o ploie torentiala cu petra care a tinutu 12 minute, petra in marimea unei nuci, a cauzatu o mare stricatiune atatu porumbului catu si pomiloru cu fructe.

— In dio'a de 21 Juniu, pe la orele 3 p. m., pe teritoriulu comunei Rădău, judetiulu Némțiu, cadiendu o ploie torentiala care a facutu mari stricatiuni atatu prin holdele locuitorilor si a proprietarilor, catu si drumurilor si podetiloru, astu-felu ca pe unele locuri comunicati'a este intrerupta.

— In dio'a de 22 Juniu, pe la orele 5 p. m., cadiendu grindina pe teritoriulu comunei Rusii, judetiulu Romanu, a distrusu 120 falci grau, 1 falce si jumetate secara ale arendasiului si 40 falci pane alba si porumbu ale locuitorilor; papioiulu se spera a se indrepta.

Sciri diverse.

— (Hymen). Sambata in 21 Iulie a. c. dlu Dr. Joane Crisanu, profesor la seminariulu „Andreianu” din Sibiu si-a incredintiatu pe fiitorea sa socie pe dragalasi'a dnisióra Maria Rosca, fiic'a dlui Petru Rosca jude la tribunallu reg. din locu. Le dorimu viatia indelungata si fericita.

— (Necrologie). In Brasiov a repausatu dupa unu lungu si durerosu morbu dlu Ioanu Belisaru comerciantu. Acesta durerosa scire o aducu la cunoscintia tuturor amicilor si cunoscutiloru repausatului Maria G. Baritiu, ca sora si George Baritiu ca cumnatu.

— In Sibiu a muritu de versatu in 21 crt. Letitia Avramu Penciu iubita fiica a dlui Georgiu Avramu Penciu si a sociei sale Maria A. Penciu nasc. Vestemianu.

Fia-le tierin'a usióra si memori'a binecuvantata!

— (Caldura in Americ'a). De prin toate partile lunei, dice „Neue freie Presse” sosescu sciri despre caldura cea mare ce este anulu acesta. Septemana trecuta a fostu in New-York o caldura extraordinara. In dio'a de 7 Junie termometru s'au urcatu la 97 grade Fahrenheit la umbra. Multe persoane suferira de o perdere complecta a fortieloru, si 377 copii murira de bole provocate de caldura.

„Unu valu de caldura intensiva domni septemana trecuta asupra Statelor-Unite si facu prin unele tinuturi ca termometru se se urce pana la 100 grade Fahrenheit. In orasiu New-York, murira septemana trecuta o multime de copii din cauza caldurei. Asemenea au muritu de insolatiune, 6 persoane in New-York, 3 in Brocklin, 5 in Filadelfia si 2 in Jercey City. Pe candu domnea insa acesta caldura, veni unu curentu rece despre Nord-Vest care facu se se dorésca focu in caminu si in Sicago se se intrebuinteze paltonele. In fine Domineca cadiu o ploie mare, prin care atmosfer'a isi redobendi starea ei normala.”

Orientulu. (Despre Romanii din peninsul'a-balcanica.)

(Der Orient von Amand v. Schweiger-Lerchenfeld.)

Eruditiloru nostri istorici, ethnografi si filologi li-a succésu a convingemu de contrariu, atatu aici in patria, acasa, catu si in caleatoriile nostre prin tieri straine, sustnemu cu tota convictiunea, ca mai este inca mare numerulu aceluor straini, cari ne mai disputa originea latina cu tota cerbici'a de care sunt capabili. Tocma pentru-ca din originea si limb'a nostra s'a facutu si inca se mai face capitalu politicu, acea lupta in locu de a inceta, se continua cu perseverantia. Si apoi ce mai voiti? Au nu vedeti, ca chiaru in capitalele Romaniei s'au incubatu cate unu consortiu de romani corciti si straini romaniti, cari in scrierile lor propaga pe Hunfaly si pe Cihac.

Red. „Obs.”

o face acesta cu prea vedite scopuri politice. Scrierile aceste ale dlui Hunfaly nu mai neliniscu pe nime; bani perduti, timpu reu folositu, minte inselata si reputatiune perduta!

Daca in privinta originei nu mai avemu a lupta, cu atatu mai virtosu avemu a combate mistificarile statistice. Nu e scopulu meu a me apuca de statistic'a oficioasa scrinita din acesta monarchia dualistica; mi-am propusu numai a aduce la cunoscintia publicului romanu unu opu germanu, unde se face vorba despre unu poporu numitu Cutio-Vlachii: „Der Orient” von Amand v. Schweiger-Lerchenfeld scrisu pe 800 pagine.

Auctorulu, precum se vede omu cu experientia si sciintia, pune in manile publicului germanu acesta carte, carea in unu stilu elegantu, dara seriosu si cu cunoscintia meritorie reoglindeia cititoriulu totu Orientulu mai de aproape cunoscutu. Incepe cu Albani'a; trece in Greci'a descriind'o topografice si istorice, apoi pe-trece in Macedoni'a si da de poporulu Macedo-romanu, la care se opresce pentru a scrie colective despre romanii din peninsul'a balcanica. In tota cartea nu e poporu, de care se se ocupe auctorulu mai pe largu decatu cu macedoromanii.

Dela pagin'a 127 incepe a schiti'a ceva din originea, istoria si numerulu macedoromaniloru.

Referitiu la originea macedovlachiloru, auctorulu recunósce indata dela inceputu in modu marcantu originea lor latina: „Macedoromanii” si totu elementulu afinu lor sunt de un'a si aceeasi vicia cu Daco-romanii sau „romanii” de si politice nu au avutu unii cu altii relatii mai strinse, ceea ce dupa dnulu Lerchenfeld provine din departarea ambeloru popora de acelasu sange.

Istoria propria Macedoromanii nu au, si parerile deosebitiloru istoriografi mai multu incurca adeverulu decatu aducu lumina. Auctorulu dice ca prim'a scire despre esistentia acestui poporu de origine latina reslatitu preste intréga peninsul'a Balcaniloru, o afla la Thuman inainte cu mai bine de unu veacu. Acesta ar fi datu impulsu ethnografiloru la cercetari mai serioase asupra acestei aparitii curioase (?), era astadi auctorulu considera problem'a ca definitivu deslegata. Dupa a mea parere esistentia poporului de vicia latina pe peninsul'a balcanica numai ca enigma nu se pote cugeta. Déca ar cunósce auctorulu poterea de vitalitate a Romanului, atunci nu ar avé cauza a se mira nici chiaru de acesta fortia de trainicie.

De altumentrea enigme de acestea mai au istoricii europeni chiaru acasa la ei forte multe. Ei de ex. pana in dio'a de astadi orbica pe intunerecu candu scriu despre Basquii din Spani'a, despre Vallonii din Franci'a si Belgii. Intrebati pe istorici germani cine sunt Slavicii din Ungari'a, cine Paloczok si Székelyek etc. Domnulu Lerchenfeld aduce apoi ca in treacatu opiniunea lui Roesler, ale carui afirmari nu le considera ca critice, ci le numera intre incercarile literare aventurióse, precum si sunt intru adeveru. Citédia apoi pe Lejean carele despre macedoromanu scrie, ca dupa traditiunile poporului, aestia aru fi descendenti ai legiuniloru romane, cari au cuceritu Macedoni'a, si totu pupa Lejean (ethnografu francesu) de si limb'a este strinsu inrudita cu a celorlalti Dacoromani totusi nu s'ar poté documenta, ca Macedo-romonii ar fi urmasi ai colonioloru romane, dupa ce (Lejean scrie) e documentatu, cumca in totu decursulu domniei romane elementulu latinu in Macedoni'a lipsesce. (?)

Referitiu la limb'a Macedo-romaniloru dlu autoriu se tine in reserva si produce numai pe Thuman, pe carele lu numesce „isvorulu primu si celu mai vechiu in acestu respectu”, dupa carele limb'a Romaniloru din peninsul'a balcanica e plina de elemente straine; ca abia a treia parte a vocabulariului lor e de origine latina, o a dou'a treime e compusa din elemente limbistice mai noúe, era restulu in fondu aru pareca a fi afinu cu limb'a albanesa.

Pe pag. 130 auctorulu relatédia Orientului faptulu istoricu cunoscutu: esistentia unui corpu de oste romana in lupt'a bizantiniloru contra Avariloru la a. 579 d. Chr. Despre date mai sigure relative la viet'a politica a Macedo-romaniloru aduce fiintia imperiului Romano-bulgaru la unu seclu dupa nimicirea Bulgariloru de catra imperatul bizantinu Basiliu II supranumitu omoritoriulu Bulgariloru.

Teritoriulu ocupatu odinóra de Romanii din peninsula ilu numesce greu de definitu. „Siguru este”, dice dlu Lerchenfeld, ca elementulu latinu a fostu odata aci mai numerosu, ba ca odata Romanii posideau Tesali'a intréga, carea portá numele de „Valachi'a mare”. Pagine istorice gloriose au acesti Romani. Etoli'a si Acarnani'a in contrastu cu Tesali'a formau „Valachi'a mica”.

Dupa-ce amintesce câteva localitati, precum: Zitun (adi Lamia) etc. face o paralela intre caracterulu de odinóra alu acestui poporu, scriendu, ca a fostu unu poporu plinu de curagiu, posidea virtuti militare escelente si tinea in deplinu respectu pe vecinii sei; astadi? — dupa dlu scrietoriu: Macedo-Valachulu cu prea puçine exceptiuni este unu subiectu muncitori, pacnicu, inteliginte, cu calitati escelente, proviedutu cu o capacitate si o inima spre ori-ce lucru si cu unu curagiu personalu.*)

Care este numerulu Macedo-romaniloru sau alu Romaniloru din peninsul'a balcanica? La acesta intrebare dlu L. pune inaintea publicului cetitoriu datele statistice ale repausatului Bolintineanu, dupa cari

*) Éta ca strainulu L. nu ne batujocuresce ca dlu Slavici atatu de renumituulu novelistu romanu, dar apoi numai novelistu si remane. Cunoscu ore tinerii nostri vienesi injuriile nedrepte, ce ni le face d. Slavici in anulu trecut in opulu: Die Rumänen von Ungarn, Banat, Siebenbürgen und aus der Bukowina von Johann Slavici? Nu credu, ca-ci altucum nu i s'ar inchina pentru nesce novele, dintre cari unele inca numai rea lumina revarsa. Asta e apropiere de poporu? In acestu respectu credu ca „Junimea” nu-lu cunosce.

numerulu Romaniloru din peninsul'a balcanica este impartitu astu-feliu: in Macedoni'a 450,000, in Traci'a 200,000, in Tesali'a 200,000, in Epiru si Albani'a 350,000. Aci face dlu Lerchenfeld observarea, ca Bolinteanu a trecut cu vederea celea 11,000 Romani, de cari amintesce Pouqueville, ca locuiescu in Peloponesu.

Mai departe continua enumerandu unele tinuturi din Albani'a, in cari a aflu numerosu elementulu romanu; scrie ca cetatea Durazzo in anteurbiu e locuita in majoritate de Romani, amintesce pe Romanii din tinutulu Kavaia, Elbassan si Schjak; apoi orasiile Musakja, Tirana, Prisdren si Dibra; spune, ca cu inceputulu secului presente Romanii de aci locuiau in massa compacta pana in vreo 500 de orasiile si sate, dintre cari forte multe aveau o poporatiune de 5 — 6000 suflete.

Preste totu — scrie dlu autoru — Romanii formédia o parte integranta considerabila in sudu-vestulu peninsulei; deci „merita o atentiune politica deosebita.” Guvernatoarele Ali-pasi'a li-a rapitu privilegiile, avute.

Dupacum cetimu in opulu din cestiune, Romanii din acestu teritoriu se inmulescu astadi considerabilu. Noi scimu, ca acesta inmulture provine din renascerea consciintiei nationale in consecuti'a evenimentelor mai noúe. Zelulu lui apostolu Margaritu ni este cunoscutu si va remane inscristu pe paginile renascerei nationale ale acestui poporu.

Interesantu e ceea ce scrie Lerchenfeld aci. Elu recunósce, ca cea mai dificila pedeca a renascerei elementului latinu de aci este grecismulu cu ierarchi'a lui bisericesca; de unde ar fi separati de sub ierarchi'a bisericesca a Greciloru, Romanii din provincieile acestea ar fi salvati. Acesta o scie unu strainu!

In acestu respectu, de sunt bine in curentu cu lucrulu, mi-se pare, ca s'au facutu unele incercari slabe*); de si politic'a romanésca ar cere, ca guvernulu romanu se intre in pertractari seriose cu inalt'a-porta si se afle miolocu de ai scote odata si pre incetulu de sub jugulu bisericeii grecesci, ca-ci dupa cum dlu Lerchenfeld scrie, cunoscendu caracterulu poporeloru orientale, asia bine scimu cu totii, ca la resaritu religiunea sau confesiunea e in stare se mistifice nationalitatea.

Pe langa toate aceste auctorulu recunósce, ca cei mai multi se numescu cu fala nationala „Romani” si ca toti in sufletulu lor apartinu celuialtu elementu „Daco-Valachicu.” Numele de „Cutio-Vlachii” e unu nume de batujocura, ér originea nomenclaturei „Tintiaru” deriva dela pronuntiarea numerului 5 cu ç (cinci) in contrastu cu pronuntiarea nostra muiatu „cinci.” Asta numirea li-au dat'o Slavii, cari chiaru prin acesta comparare li au recunoscutu originea latina si legatur'a intima de origine cu cestialti Romani. Pe la inceputulu si in decursulu evului mediu acesti Romani vinu inteiu sub numele de „Mauro-Vlachii” (Romani negrii.) Totu aci amintesce auctorulu cartei, ca toti Macedo-Romanii se distingu prin o istetime si talentu precelinte; descrie in câteva linii modulu de vietia alu Macedo-Romaniloru; cum oierii sunt de 1000 ani renumiti ca proprietari ai turmeloru celoru mai bogate. Pe terenulu industrial si comercialu amintesce dlu L. pe Romanii din Pindu, cari pregatescu armele celea mai frumoase aurite si argintite, apoi vasa de metalu nobilu; sunt fauri escelinti, era ca constructori, lemari, zidari si-au facutu unu renume in totu tinutulu, incatu i cécra din locurile celea mai departate. Odinóra orasiulu Fotscop era unu centru de cultura, numerá preste 10,000 case frumoase avea o industria inffloritoare, relatii de comerciulu forte estinse, posedeau tipografi si tipariu carti. Astadi orasiulu Metiovo nu se pote aventá la renumele orasiulu Fotscop. Ca puncte centrale de industria si comerciulu romanescu mai aduce auctorulu orasiile: Calachi, Calarites, Lesinitia, Clinovo, Malacassi si altele, cari nu se afla pe teritoriulu Macedoniei.

Ca negutiatori inca sunt Macedo-Romanii renumiti atatu in micu, catu si in mare. Aci ni spune firmele de renume europénu: Sina, Çirca si Dumba adaugendu, ca mai sunt altele multe de renume provincialu. Dupa acestea dlu Lerchenfeld termina tractatul despre Macedo-Romani.

* * *

Barbatii de competintia sciu de siguru, ca acestu elementu latinu in peninsul'a balcanica readusu la consciinta originei, ar forma in politic'a nationala unu punctu interesantu. Napoleonu III considerá fóstele odinóra principate romane unite de unu margaritariu in vietia latinitatei Regatul romanu ar trebui se considere elementulu latinu din peninsul'a Balcaniloru de o fortia nu neinsemnata in vietia sa politica si se si indrepte prin urmare cu energie activitatea in redeseptarea lui. Biserica latina de ritu grecescu ar avé aceeasi insemnatate**) ca preste totu caracterulu religiosu la toti orientalii. Luminati Port'a si Europa asupra lor, ca-ci au interese de a bate aci unu cuiu insulariu in interesulu esculibrailui, si acum e momentulu favoritu de impregiurari.

Alba-Jul'a, Iuliu 2 1883.

Corneliu Popu Pecurariu.

*) Ve insielati: s'au facutu incercari forte seriose si nu puçine, pana ce s'au provocatu si conflicte diplomatice cu Turci'a si cu Greci'a; dupa care si Margaritu a trecut prin unu atentatu asupra vietiei lui; era apoi aruncatu in temnitia turcesca pe câteva luni.

Red. „Obs.”

**) Biserica latina de ritu grecescu? Care este aceea? Biserica latina pote fi numai de ritu latinu. Noi asia amu sciutu pana acuma.

Red. „Obs.”

Editoru si redactoru responsabile: G. Baritiu
Tipariulu lui W. Krafft.